

Referanser: KR 52/12, BM 38/12, KR 38/12, KR 12/12, NFG 9/12, KM 08/13, 09/11 og 7/04, BM 3/10 og 31/09 og 11/09 og 4/09.

Skråstola – endring i retningslinjer for liturgiske klær

Sammendrag

Kirkemøtet 2013 vedtok at vigslet diakon i liturgisk tjeneste bærer skråstola (sak KM 08/13 punkt 2). I Kirkemøtets vedtak heter det bl.a.

«Kirkerådet bes om å utarbeide nærmere retningslinjer for bruk og utforming av skråstola.»

På bakgrunn av dette vedtaket er det utarbeidet forslag til endrede retningslinjer for liturgiske klær. Kirkemøtet gav Kirkerådet fullmakt til å vedta retningslinjene. Disse innarbeides i «Retningslinjer for bruk av liturgiske klær», se Lovsamling for Den norske kirke, del 8.2.

Forslaget er sendt på høring, i samsvar med *Regler for behandling av liturgisaker* § 4. Forslaget ble sendt til de samme høringsinstansene som i 2012 fikk til høring saken om bruk av skråstola for diakoner.

I all hovedsak slutter høringsinstansene seg til det utsendte forslaget. Blant de kommentarene som fremkommer i høringsuttalelsene, foreslås det at tre tas til følge, slik at ordlyden endres noe. Dette fremgår av saksutredningen.

Forslag til vedtak

1. Følgende reviderte forslag til *Retningslinjer for bruk av liturgiske klær* vedtas med de endringer som fremkom i møtet.

Retningslinjer for bruk av liturgiske klær (8.2)

Vedtatt av Kirkemøtet 1988 og gjengitt i Gudstjenestebok for Den norske kirke Del II og i Lovsamling for Den norske kirke. Mindre redaksjonelle endringer er godkjent av Kirkerådet 13. desember 1991. Endret ved vedtak i Kirkemøtet 20. november 2004. Sist endret ved vedtak i Kirkerådet 6. desember 2013 etter fullmakt fra Kirkemøtet 2013.

1. BRUK AV LITURGISK DRAKT

1.1 Liturgisk drakt bæres av prest, kateket og diakon under utførelse av liturgiske tjenesteoppdrag. Liturgisk drakt kan bæres av kantor og andre tjenesteinnehavere under utførelse av liturgiske tjenesteoppdrag.

Liturgisk drakt for prest er hvit alba med rettstilt stola eller samarie med messeskjorte for dem som har tatt det i bruk før. Liturgisk drakt for vigslet diakon er hvit alba med skråstilt stola.

Liturgisk drakt for prestevikar og kateket er hvit alba. Liturgisk drakt for diakonisse kan være diakonissedrakten.

Liturgisk drakt for leke gudstjenesteledere, nattverdassistenter, tekstlesere og andre som har kirkelig tjenesteoppdrag er enkel hvit kappe dersom liturgisk drakt brukes. Hvis ikke, brukes høvelig sivil drakt.

Liturgisk drakt brukes med eller uten hvitt singulum (belte). Til liturgisk drakt brukes sorte sko.

1.2 Alba godkjent til bruk i Den norske kirke for prest er en fotsid hvit kappe med halsåpning, ermvidde, ryggfolder og stoff i hovedsak svarende til beskrivelsen i Kgl.res. av 30. mai 1980, og med de presiseringer som er foretatt i den til enhver tid gjeldende veiledningsbrosjyre. Alba godkjent til bruk for prestevikar, kateket og diakon er fotsid hvit alba med trekantformet krage, stor ermevidde og ryggfolder. Når teologiske studenter fungerer som prestevikarer kan de bruke samme slags alba som presten. Andre leke personer som utfører liturgisk tjenesteoppdrag, kan bære enkel hvit kappe.

1.3 Stola godkjent til bruk i Den norske kirke, er et farget bånd med bredde 8-12 cm. Stola for prest legges rundt nakken og bæres slik at stolastolpene henger rett ned foran. Stola for diakon bæres over venstre skulder, slik at stolastolpene føres skrått over forsiden og baksiden av kroppen til motsatt side, hvor stolpene hektes sammen ved høyre hofte. Fra hofte faller stolpene rett ned.

Stolaen er et symbol i seg selv. Stola for prest bør være utstyrt med et kors eller chi rho i nakken. Stola for diakon bør være utstyrt med et kors på venstre skulder. Dersom det skal være flere symboler på stolaen, må det tilstrebes enkelhet, og en må sørge for at symbolene er klare og blir samordnet både i motivvalg og utførelse.

Fargen på stolaen bestemmes av kirkeåret og de kirkelige handlinger etter retningslinjer for liturgiske farger i kirkens bøker (se *Retningslinjer for bruk av liturgiske farger*, 8.2a). Fargene er hvitt, rødt, fiolett og grønt. På fiolett stola bør gull dekor ikke brukes.

Rettstilt stola brukes normalt også sammen med messehagel og disse bør være tilpasset hverandre, slik at helhetsinntrykket ikke blir sprikende.

1.4 Messehagel (casula) lages helst av lett, mykt og holdbart materiale. Den bør ha god lengde (ca. 125) og vidde. Messehagel skal bæres av forrettende prest under altertjeneste på høytidsdager og under nattverdfeiring. En prest som assisterer ved nattverden, bærer alba og stola, eventuelt messeskjorte utenpå samarie. Messehagel kan også bæres av forrettende prest i prosesjon og altertjeneste ved konfirmasjon, kirkejubileum og liknende kirkelige fester.

Messehagel skal ikke bæres på prekestolen. Messehagel bæres ikke av andre enn prest og biskop.

1.5 Gravferdskappe til bruk på kirkegården kan bæres over mørk dress, kjole eller alba; i sistnevnte tilfelle skal alba med stola bæres under kappen.

1.6 Korkåpe bæres av biskop i Den norske kirke sammen med alba, stola og gullkors.

2. GODKJENNING / BEMYNDIGELSE

2.1 Biskopene bemyndiges til å godkjenne stoff og utførelse for alba og stoff, farge og symboler for stola på grunnlag av kgl.res. av 30. mai 1980 sammenholdt med de presiseringer som finnes i den til enhver tid gjeldende veiledningsbrosjyre. I tvilstilfelle legger biskopene saken frem for Kirkerådet til uttalelse.

2.2 Kirkemøtet fatter vedtak om alternative albamodeller etter anbefaling fra Kirkerådet.

3. EIENDOMSFORHOLD / ØKONOMI

3.1 Utgiftene til alba og stola for de tjenestegrupper som er pålagt å bruke dette, dekkes av arbeidsgiver etter satser som fastsettes ved forhandlinger.

3.2 Ved siden av liturgiske klær som tilhører den enkelte tjenesteinnehaver, bør det i alle kirker finnes et sett liturgiske klær som er tilpasset kirkerommet og det øvrige liturgiske utstyr. Det bør også være tilgjengelig liturgiske klær for tjenesteinnehavere som ønsker å bruke slike uten å ha plikt til det; utgiftene dekkes av kirkelig fellestråd. Også gravferdskappe betales av kirkelig fellestråd.

2. Saken sendes til Bispemøtet for læremessig uttalelse.

Saksorientering

Bakgrunn

Dagens *Retningslinjer for bruk av liturgiske klær* ble vedtatt av Kirkemøtet i 1988, og sist revidert i 2004. Det er igangsatt et arbeid med en mer grunnleggende gjennomgang av retningslinjene, men dette krever en større prosess, og vil også sees i sammenheng med en pågående utredning av liturgisk drakt og vigslingstegn for kateket og kantor. For diakoner er det imidlertid behov for en rask avklaring av hvordan skråstola skal utformes, slik at nye stolaer kan godkjennes og tas i bruk. Det foreliggende forslaget er derfor en lett revisjon av dagens retningslinjer, med en tilpasning til Kirkemøtets vedtak. Andre tjenestegrupper er ikke berørt av noen av de endringene som her blir foreslått.

På bakgrunn av den høringen som er gjennomført, inviteres derfor Kirkerådet til å vedta reviderte retningslinjer på sitt møte i september 2013. Saken sendes deretter til læremessig uttalelse i Bispemøtet i oktober, før endelig vedtak i Kirkerådet i desember.

I tillegg til retningslinjene vil det også gjøres endringer i veiledningsbrosjyren som følger med, jfr. Punkt 2.1. Her vil det gis nærmere presiseringer av hvordan diakonstola best kan utformes, bruk av eventuelle symboler på stolaen etc. Denne veiledningsbrosjyren utarbeides administrativt og vil foreligge til Kirkerådets møte i desember 2013.

Høring

Høringsforslaget ble sendt til de samme høringsinstansene som i 2012 fikk selve saken om innføring av skråstola for vigslende diakoner til høring.

Forslag til reviderte retningslinjer i forbindelse med innføring av skråstola for diakoner. Når teksten er endret i forhold til gjeldende retningslinjer, angis dette med rød skrift. Når teksten er endret i forhold til det utsendte høringsforslaget, er det kommentert i fotnoter.

Retningslinjer for bruk av liturgiske klær (8.2)

Vedtatt av Kirkemøtet 1988 og gjengitt i Gudstjenestebok for Den norske kirke Del II og i Lovsamling for Den norske kirke. Mindre redaksjonelle endringer er godkjent av Kirkerådet 13. desember 1991. Endret ved vedtak i Kirkemøtet 20. november 2004. Sist endret ved vedtak i Kirkerådet 6. desember 2013 etter fullmakt fra Kirkemøtet 2013.

1. BRUK AV LITURGISK DRAKT

1.1 Liturgisk drakt bæres av prest, kateket og diakon under utførelse av liturgiske tjenesteoppdrag. Liturgisk drakt kan bæres av kantor og andre tjenesteinnehavere under utførelse av liturgiske tjenesteoppdrag.

Liturgisk drakt for prest er hvit alba med **rettstilt stola** eller samarie med messeskjorte for dem som har tatt det i bruk før. **Liturgisk drakt for vigslet¹ diakon er hvit alba med skråstilt stola.**

Gjeldende tekst:

Liturgisk drakt for prest er hvit alba med stola eller samarie med messeskjorte for dem som har tatt det i bruk før.

Liturgisk drakt for prestevikar og kateket er hvit alba. Liturgisk drakt for diakonisse kan være diakonissedrakten.

Gjeldende tekst:

Liturgisk drakt for prestevikar, kateket og diakon er hvit alba. Liturgisk drakt for diakonisse kan være diakonissedrakten.

Liturgisk drakt for leke gudstjenesteledere, nattverdassistenter, tekstlesere og andre som har kirkelig tjenesteoppdrag er enkel hvit kappe dersom liturgisk drakt brukes. Hvis ikke, brukes høvelig sivil drakt.

Liturgisk drakt brukes med eller uten hvitt singulum (belte). Til liturgisk drakt brukes sorte sko.

1.2 Alba godkjent til bruk i Den norske kirke for prest er en fotsid hvit kappe med halsåpning, ermvidde, ryggfolder og stoff i hovedsak svarende til beskrivelsen i Kgl.res. av 30. mai 1980, og med de presiseringer som er foretatt i den til enhver tid gjeldende veiledningsbrosjyre. Alba godkjent til bruk for prestevikar, kateket og diakon er fotsid hvit alba med trekantformet krage, stor ermevidde og ryggfolder. Når teologiske studenter fungerer som prestevikarer kan de bruke samme slags alba som presten. Andre leke personer som utfører liturgisk tjenesteoppdrag, kan bære enkel hvit kappe.

1.3 Stola godkjent til bruk i Den norske kirke, er et farget bånd med bredde 8-12 cm. **Stola for prest legges rundt nakken og bæres slik at stolastolpene henger rett ned foran. Stola for diakon bæres over venstre skulder, slik at stolastolpene føres skrått over forsiden og baksiden av kroppen til motsatt side, hvor stolpene hektes sammen ved høyre hofte. Fra hoften faller stolpene rett ned.**

Gjeldende tekst:

Stola godkjent til bruk i Den norske kirke, er et farget bånd med bredde 8-12 cm, som bæres slik at stolastolpene henger rett ned.

Stolaen² er et symbol i seg selv. **Stola for prest bør være utstyrt med et kors eller chi rho³ i nakken. Stola for diakon bør være utstyrt med et kors på venstre skulder.** Dersom det skal være flere symboler på stolaen, må det tilstrebes enkelhet, og en må sørge for at symbolene er klare og blir samordnet både i motivvalg og utførelse.

Gjeldende tekst:

¹ Ordet 'vigslet' er satt inn etter forslag fra Nidaros biskop og bispedømmeråd.

² Ordene 'i de fire kirkeårsfargene' som var foreslått i høringsdokumentet, er strøket etter forslag fra Bjørgvin bispedømmeråd.

³ I høringsdokumentet var alternativet chi rho falt ut. Det har ikke vært meningen å foreta endringer i bestemmelsene for liturgisk drakt for prest, chi rho er derfor tatt inn i igjen, i overensstemmelse med gjeldende regler.

Stolaen er et symbol i seg selv, men bør også være utstyrt med et symbol i nakken (kors eller chi rho). Dersom det skal være flere symboler på stolaen, må det tilstrebes enkelhet, og en må sørge for at symbolene er klare og blir samordnet både i motivvalg og utførelse.

Fargen på stolaen⁴ bestemmes av kirkeåret og de kirkelige handlinger etter retningslinjer for liturgiske farger i kirkens bøker (se *Retningslinjer for bruk av liturgiske farger, 8.2a*). Fargene er hvitt, rødt, fiolett og grønt. På fiolett stola bør gull dekor ikke brukes.

Gjeldende tekst:

Fargen på stolaen til enhver tid bestemmes av kirkeåret og de kirkelige handlinger etter retningslinjer for liturgiske farger i kirkens bøker (se Gudstjenester kapittel 1 E). Fargene er hvitt, rødt, fiolett og grønt. På fiolett stola bør gull dekor ikke brukes.

Rettsilt stola brukes normalt også sammen med messehagel og disse bør være tilpasset hverandre, slik at helhetsinntrykket ikke blir sprikende.

Gjeldende tekst:

Stola brukes normalt også sammen med messehagel og disse bør være tilpasset hverandre, slik at helhetsinntrykket ikke blir sprikende.

1.4 Messehagel (casula) lages helst av lett, mykt og holdbart materiale. Den bør ha god lengde (ca. 125) og vidde. Messehagel skal bæres av forrettende prest under altertjeneste på høytidsdager og under nattverdfeiring. En prest som assisterer ved nattverden, bærer alba og stola, eventuelt messeskjorte utenpå samarie. Messehagel kan også bæres av forrettende prest i prosesjon og altertjeneste ved konfirmasjon, kirkejubileum og liknende kirkelige fester. Messehagel skal ikke bæres på prekestolen. Messehagel bæres ikke av andre enn prest og biskop.

1.5 Gravferdskappe til bruk på kirkegården kan bæres over mørk dress, kjole eller alba; i sistnevnte tilfelle skal alba med stola bæres under kappen.

1.6 Korkåpe bæres av biskop i Den norske kirke sammen med alba, stola og gullkors.

2. GODKJENNING / BEMYNDIGELSE

2.1 Biskopene bemyndiges til å godkjenne stoff og utførelse for alba og stoff, farge og symboler for stola på grunnlag av kgl.res. av 30. mai 1980 sammenholdt med de presiseringer som finnes i den til enhver tid gjeldende veiledningsbrosjyre. I tvilstilfelle legger biskopene saken frem for Kirkerådet til uttalelse.

2.2 Kirkemøtet fatter vedtak om alternative albamodeller etter anbefaling fra Kirkerådet.

3. EIENDOMSFORHOLD / ØKONOMI

3.1 Utgiftene til alba og stola for de tjenestegrupper som er pålagt å bruke dette, dekkes av arbeidsgiver etter satser som fastsettes ved forhandlinger.

⁴ Ordene 'til enhver tid' er utelatt etter forslag fra Agder og Telemark bispedømmeråd.

3.2 Ved siden av liturgiske klær som tilhører den enkelte tjenesteinnehaver, bør det i alle kirker finnes et sett liturgiske klær som er tilpasset kirkerommet og det øvrige liturgiske utstyr. Det bør også være tilgjengelig liturgiske klær for tjenesteinnehavere som ønsker å bruke slike uten å ha plikt til det; utgiftene dekkes av **kirkelig fellesråd**. Også gravferdskappe betales av **kirkelig fellesråd**.

Gjeldende tekst:

Ved siden av liturgiske klær som tilhører den enkelte tjenesteinnehaver, bør det i alle kirker finnes et sett liturgiske klær som er tilpasset kirkerommet og det øvrige liturgiske utstyr. Det bør også være tilgjengelig liturgiske klær for tjenesteinnehavere som ønsker å bruke slike uten å ha plikt til det; utgiftene dekkes av kommunen. Også gravferdskappe betales av kommunen.

*

Det er mottatt høringsuttalelse fra følgende instanser:

Oslo bispedømmeråd
Borg bispedømmeråd
Tunsberg bispedømmeråd og Tunsberg biskop
Agder og Telemark bispedømmeråd
Stavanger bispedømmeråd
Bjergvin bispedømmeråd
Nidaros biskop og Nidaros bispedømmeråd
Sør-Hålogaland bispedømmeråd
Det praktisk-teologiske seminar
Det Teologiske Menighetsfakultet
Misjonshøgskolen
Presteforeningen
Det norske Diakonforbund

Høringsinstansene slutter seg til de foreslåtte endringene. Noen har i tillegg noen bemerkninger, som det kan være verd å ta med seg videre i *administrasjonens ferdiggjøring av veiledningen*. Denne vil foreligge samtidig med at retningslinjene vedtas endelig i Kirkerådet i desember 2013. I tre tilfelle er forslag tatt til følge i den fremlagte teksten. Dette fremgår av fotnoter til de aktuelle steder.

Oslo bispedømmeråd slutter seg til ønsket om fortgang i saken og bemerker: «Særlig ser vi det som viktig at det arbeides videre med symbolbruk som kan favne diakoniens og diakontjenestens egenart.»

Tunsberg bispedømmeråd og biskop sier at retningslinjene ikke i tilstrekkelig grad omhandler den konkrete utforming av skråstolaene. Dette må utfylles av veiledningen. «For å hindre feilanskaffelser må det framkomme tydelig i de formelle vedtakene og videre i de utsendte kunngjøringene, at stolaomtalen i eksisterende veiledning benyttes fram til den nye reviderte versjonen foreligger. Dette vil være til god hjelp for valg av eventuelle symboler og lignende.» Kirkerådet oppfordres også til «snarest å få utarbeidet mønster og sybeskrivelse».

Tunsberg peker også på at veiledningen bør gi anvisning om på hvilken side singulum skal knyttes. Skråstillingen gjør det ikke opplagt at dette, som på prestedrakten, skal være på venstre side. Erfaringer med godkjenning av stolaer til prestedrakt kan gjøre det nødvendig å ha med en formulering om at «stolaer kan med fordel være ensfarget». Endelig er rådet opptatt av det anbefalte korset på skulderen. Hvis stolaen kommer til å inneholde et kors på annen måte, ser de det ikke som nødvendig at det «må» være kors ved/oppå skulderen. Rådet anbefaler også en mer presis beskrivelse av om korset skal være plassert oppå selve skulderflaten eller «ved», altså foran på skulderen. Dette siste er også *Agder og Telemark bispedømmeråd* og *Misjonshøgskolen* opptatt av.

Agder og Telemark bispedømmeråd finner for øvrig setningen «Fargen på stolaen til enhver tid bestemmes av kirkeåret etc» litt forvirrende og anbefaler omskriving. Dette kan eventuelt gjøres ved å flytte på ordene «til enhver tid»: «Fargen på stolaen bestemmes til enhver tid av kirkeåret» – eller kanskje helst utelate dem.

Bjørgvin bispedømmeråd har også en språklig merknad: «Den foreslåtte setninga ‘Stolaen i de fire kirkeårsfargene er et symbol i seg selv» bør ikkje endrast, men behaldast som han er no: «Stolaen er et symbol i seg selv», fordi symbolikken i stolaen som ordinasjonsteikn/vigslingsteikn er uavhengig av farge og fordi ein ikkje bør ha eintalsform når ein omtalar fire alternative fargar.»

Nidaros biskop og *Nidaros bispedømmeråd* slutter seg i en felles uttalelse til forslaget, men føyer til to bemerkninger: «Tittelen diakon brukes i dag både av vigslede og ikke-vigslede som er tilsatt i en diakonstilling. En presisering av at skråstola kun gjelder for vigslede diakoner kan gjerne tydeliggjøres i retningslinjene, for eksempel i innledningen. I punktet om eiendomsforhold/økonomi, pkt. 3.2, bør det gjerne tilføyes i nest siste setning at anskaffelse av liturgiske klær må skje i samråd med menighetsrådet.»

Det første anses som en nyttig presisering. Ordet ‘vigslet’ er derfor tatt i teksten i avsnitt **1.1**. Tilsvarende presisering for *prest* (ordinert prest) er likevel ikke tatt inn, da det aktuelle alternativet ‘prestevikar’ også forekommer i reglementsteksten. Det siste anses som en veiledning, som ikke hører hjemme i reglementet.

Presteforeningen sier: «Hva gjelder pkt. 1.3. tiltrer vi anbefalingen om kors/chi-rho som Kristus-symbol. Det bør likevel åpnes for en kunstnerisk frihet i forhold til en helhetlig design, særlig i de tilfeller hvor kirkeårsfarger suppleres av øvrige motiver. Vi forventer at denne utfordringen gis videre til aktuelle kirketekstilkunstnere. Ut over dette forutsetter vi at det ved utforming av skråstola sikres en design som er avpasset tekstilens skråstille vinkel.»

I tillegg til disse kommentarene er det fra Arbeidsgruppen for skråstola reist spørsmål om setningen «På fiolett stola bør gull dekor ikke brukes» burde tas ut eller i alle fall flyttes til veiledningen. Slik setningen er utformet, har den typisk veiledningskarakter. Det er også ulike synspunkter på innholdet i denne forordningen.

Økonomiske/administrative konsekvenser

Innføring av skråstola vil medføre et økt engangsutlegg til liturgisk drakt for diakoner. Fjorårets listepris for en vendbar stola (uten motiv) ligger mellom kr. 1.393 og 1.662. Hvis skråstola skal finnes i de fire kirkeårsfargene, kreves det 2 vendbare eller 4 enkeltstolaer. Ut fra dette kan en beregne et utlegg på kr. 4.000-6.000 for hver person som vigsles. Det er fellesrådet som i dag dekker utgifter til alba for diakoner, og som i fremtiden også vil måtte dekke utgifter til stola.

I tillegg finnes det ca 220 diakoner som er i stilling i dag, og de aller fleste av disse har bare alba, ikke stola. Hvis de fleste av disse er vigslet, innebærer det en engangsutgift på ca kr. 1.000.000 (5.000 x 220).

I tillegg kommer eventuelle utgifter til vedlikehold/fornyelse for hver vigslet person.